

nok til den tilhørende kildesamling. Titlen »Ein kvistur spretti...« er fra et Patursson-citat og kan oversættes »En kvist bryder frem...«. Dermed hentydes til samlingens emne, nemlig nationalbevægelsens fremvækst i tiden 1879-1906. Det er en ganske fornuftig begrænsning – selv en større samling kilder til den politiske historie 1814-1906 var blevet alt for selektiv og usammenhængende til at kunne bruges til ret meget. I stedet har Debes indsigtfuldt samlet en pæn buket af kilder – fortrinsvis kildeuddrag – der belyser den voksende nationalbevidsthed, i det mindste hos en lille kreds. Gennem bl.a. private breve, erindringer, avisartikler, mødereferater, foredragsmanuskripter, dokumenter vedrørende »Tilbuddet« 1906, samt programmerne fra Sambandspartiet (1906) og Selvstyrepatriet (1906), bliver der givet et eminent indblik i den kulturelle nationalbevægelses udvikling og overgang til den politiske arena. Kilderne, som synes fornuftig udvalgt og relevant citeret og tilmed smukt disponeret i otte afsnit, er i sagens natur altovervejende på dansk. Da samlingen knytter an til *Politiska søga Føroya 1814-1906* er der udover korte kildeoplysninger ingen kommentarer. Nogle vil sikkert opleve dette som en mangel, men netop derfor kan nationalismeforskere og andre med interesse for nationale problemstillinger her hurtigt blive bekendt med en nationalbevægelses udvikling i en lille befolkning.

Kenn Tarbensen

Jostein Nerbøvik: *Bønder i kamp. Bygdefolkets Krisehjelp 1925-35*. (Det Norske Samlaget, 1991), 310 s., 298 Nkr.

Der er tidligere skrevet udførligt om den agrare krise- og protestbevægelse Bygdefolkets Krisehjelp (BK), der ekssi-

sterede fra 1931 til 1935. Aligevel har denne bog sin berettigelse, fordi tilgangen og perspektivet er et andet.

Det væsentlige for Nerbøvik er nemlig at fange den særlige »krismedvit«, krisebevidsthed, som BK opfangede og udtrykte, og se hvordan kravene herfra blev kanaliseret ind i det organisatoriske og politiske system.

Baggrunden for krisebevægelsen var især den hårde deflationspolitik som følge af pariføringen af kronen i 1920'erne. I endnu højere grad end nutidens fastkurspolitik blev pariføringen moralsk og nationalt begrundet ligesom i Danmark. En tilbagevenden blev betragtet som forudsætningen for social harmoni, økonomisk vækst og politisk stabilitet. Det lykkedes at få kronen i pari i 1928. Men prisen var en udbredt gældskrise, der blev forstærket med priskrisen fra slutningen af 1929. I tørre tal var resultatet en halvering af ejendoms- og jordpriserne fra 1920 til 1932, et stærkt fald i produktpriserne, men en reel fordobling af gælden på grund af deflationen. Resultat: 23.000 kundgjorte tvangsauktioner i bygderne i 1932.

På den baggrund rejste der sig fra slutningen af 20'erne et stærkt krav om nedskrivning af gælden. BK blev stiftet i 1931, i øvrigt på samme tidspunkt som Landbrugernes Sammenslutning i Danmark, og havde som hovedmål at presse politikere og organisationsledere til at hjælpe debitorerne. I 1933 ændrede Krisehjelpen strategi og gik sammen med andre højreradikale grupperinger ind i Quislings nystiftede parti National Samling uden at det gav nogen som helst mandatgevinst. To år senere gik bevægelsen i opløsning, medens flere af lederne fortsatte ind i nazistpartiet.

En senere tid, bl.a. Edvard Bull i *Norges Historie* bind 13, har ikke tillagt BK den store betydning. Jostein Nerbøvik viser imidlertid ret overbevisende, at BK tvang de norske landboforeninger,

Bondelaget, og Bondepartiet til at indtage en langt mere markant debitorvenlig holdning, og han ser en lige linje herfra til det store kriseforlig i 1935 mellem Arbejderpartiet og Bondepartiet.

Nerbøvik forsøger også at placere BK blandt de samtidige bestræbelser på at rejse en antikapitalistisk og nationalistisk front. Disse mere antiparlamentariske strømninger får dog kun en stedmoderlig behandling. Det samme gælder et lille afsnit om krisebevægelser i andre lande, bl.a. LS i Danmark.

Det fjerner dog ikke indtrykket af en alt i alt velskreven og veldokumenteret bog, der fortæller om nogle af konsekvenserne af den moderniseringsproces som Trond Nordby behandler i *Det moderne gennembruddet i bondesamfundet, Norge 1870-1920*. Samtidig kan bogen om BK inspirere til at vi også får en bredt anlagt analyse af LS som supplement til Per Brogaards snart 30 år gamle bog om den danske krisebevægelse.

Flemming Just

Ved en beklagelig fejl fra redaktionens side kom de følgende tabeller ikke med i Jørgen Mikkelsens artikel »Sjællandske markeder 1775-1800« i *Historie* 1994,1.